

A España actual.

Os gobernos democráticos. Cambios sociais, económicos, lexislativos e culturais. A construción do Estado de benestar. Galicia e España na Unión Europea. O papel de España no contexto internacional (3ª avaliación, 4ª quincena)

INDICE

Px

1. A consolidación democrática (1978-1982).....	1
O segundo goberno da UCD	
Os inimigos da democracia: terrorismo e golpismo	
Descomposición da UCD	
O golpe de Estado do 23-F	
2. A etapa de goberno socialista (1982-1996).....	3
O proceso do cambio	
O referendo sobre a OTAN	
O desgaste do goberno	
Financiamento dos partidos e corrupción política	
Evolución dos resultados electorais	
3. Os gobernos conservadores do Partido Popular.....	7
O goberno en minoría	
O goberno en maioría	
Os gobernos socialistas de novo. 2004	
4. Evolución socioeconómica española.....	8
O cambio demográfico e social en España	
Unha nova estrutura laboral	
A transformación das mentalidades	
5. A Galicia autonómica na actualidade.....	11
Evolución da poboación galega	
Desenvolvemento industrial desequilibrado	
Os problemas estruturais da economía galega	
O sistema político galego	
6. O papel de España no contexto internacional.	13
Problemas e perspectivas actuais	

A España actual.

Os gobernos democráticos. Cambios sociais, económicos, legislativos e culturais. A construción do Estado de benestar. Galicia e España na Unión Europea. O papel de España no contexto internacional (3ª avaliación, 4ª quincena)

1. A consolidación democrática (1978-1982)

A segunda lexislatura da transición veu marcada polo avance cara a consolidación democrática, pero tamén polo declive do partido no goberno, e por un intento de golpe de Estado para desfacer a nova democracia.

O segundo goberno da UCD

Unha vez aprobada a Constitución, disolvéronse as Cortes e convocáronse **eleccións lexislativas** para marzo de 1979. Comezaron os primeiros enfrontamentos importantes entre o goberno e a oposición. A causa foi a negativa do goberno a convocar eleccións municipais, temendo a victoria da esquerda (o recordo das eleccións do 12 de abril de 1931 estivo presente na decisión). Suárez decidiu convocar antes as eleccións xerais. Mantivéronse en liñas xerais as tendencias de voto manifestadas en 1977, e non supuxeron o reforzamento da UCD como pensara Suárez, nin o triunfo dos socialistas, como previran os líderes do PSOE. Excepto no País Vasco e Cataluña, onde tiñan unha presenza importante os partidos nacionalistas, consolidáronse no Estado dúas grandes forzas políticas: unha de centro-dereita (UCD) e outra de centro-esquerda (PSOE). Cabe destacar un alto índice de abstención o que xunto a escasa militancia política e sindical reflicte o chamado *desencanto político* da sociedade española. Neste desencanto tiña moito que ver a persistencia da crise económica que fai perder credibilidade á clase gobernante, incapaz de poñer remedio á situación. O triunfo foi de novo para a Unión de Centro Democrático, que presidía Adolfo Suárez. En efecto, a UCD obtivo 168 deputados, o PSOE, 121, e como terceira forza, a moita distancia, quedou o Partido Comunista de España, con 23 escanos. O partido máis a dereita no espectro, Coalición Democrática, nome baixo o que se presentaba Alianza Popular, só obtivo 10 deputados.

O novo goberno continuou a actividade reformista na liña deseñada polos Pactos da Moncloa, que implicou a promulgación do Estatuto dos Traballadores (1980). Mentres, non se emprendeu unha política de reformas da estrutura produtiva porque a vida política era a prioridade do goberno. O executivo amosouse inestable, tivo que lles facer fronte a sucesivos cambios ministeriais e Adolfo Suárez comezou a ser contestado como líder do partido ao mesmo tempo que se reforzaban distintas tendencias no interior da UCD.

Aos problemas internos do partido gobernante engadíuselles o seu relativo fracaso nas **primeiras eleccións municipais democráticas**, que se levaron a cabo en abril de 1979, a partir das cales se constituíron concellos de esquerdas nas grandes cidades. Situación semellante produciuse nas eleccións autonómicas no País Vasco e Cataluña (marzo de 1980), onde a UCD perdeu a metade dos votos conseguidos en 1979.

Os inimigos da democracia: terrorismo e golpismo

O proceso da transición non se fixo sen problemas, debido á existencia de forzas de distinto signo que intentaron frear o avance. En todos os casos a súa estratexia estivo dirixida a aumentar a tensión por medio da violencia, agardando que a desestabilización conducise ao país a unha situación semellante á de 1936. Entre estas forzas hai que distinguir entre os ligados ao aparato represivo do franquismo –Exército, policía, Garda Civil- e os grupos radicais.

Por un lado está a extrema dereita – paramilitares, Fuerza Nueva, guerrilleros de Cristo Rey, etc. Integrada por nostálgicos do franquismo cunha simboloxía nazi e que coa conivencia da policía, actúan. Por outro lado están os grupos da extrema esquerda como o GRAPO (Grupo Revolucionario Antifascista Primeiro de Octubre). Aínda que a súa significación política foi relativa tivo moito protagonismo na Transición a través de atentados contra o estamento militar ou secuestros tan coñecidos como o do presidente do Consello do Reino, Antonio María de Oriol y Urquijo. Sobre todo están os radicais nacionalistas vascos de ETA. Desde 1977 iniciouse unha escalada terrorista dirixida contra os militares, que en 1980 cobrouse 124 vítimas. A organización contou co apoio dunha parte da poboación vasca, sobre todo en Guipúscoa, que apoiou electoralmente a Herri Batasuna e recolleu desde 1979 o 15 % dos votos no País Vasco. Para realizar as súas accións contou co apoio do “santuario francés”.

Pero o opoñente máis poderoso era o Exército, que deu mostras constantes de descontento conforme avanzaba o proceso da reforma. A escalada terrorista contribuíu a aumentar a hostilidade dos militares e, durante os enterros das vítimas, adoitaban a escoitarse berros contra o Goberno e os seus representantes. O Goberno non soubo facerlle fronte á conspiración golpista que se anunciaba desde a prensa de extrema dereita lanzando chamadas á destrución dun Estado “incapaz de manter a orde”.

Descomposición da UCD

A oposición gañaba forza cada vez máis e beneficiábase do malestar social e político así como da crise interna da UCD. En maio de 1980, o poder executivo tivo que someterse a unha moción de censura presentada polo PSOE nas Cortes, que gañaría o goberno con escasa marxe. A partir daquel momento, a actividade gobernamental paralizouse e as reformas que habían de axeitar os aparatos do Estado (Xustiza, exército...) a nova legalidade constitucional quedaron freadas.

Ante o fraccionamento da UCD e o cuestionamento do seu liderado, Adolfo Suárez presentou a súa dimisión como presidente do goberno e do partido o 29 de xaneiro de 1981. Como causa da súa marcha, o presidente referiuse so ao desgaste sufrido logo de cinco anos de goberno, pero as críticas recibidas dentro do seu propio partido tiveron sen dúbida ningunha un papel relevante na súa decisión, así como as fortes presións de sectores empresariais e militares contra a súa persoa.

Cando Suárez dimitiu como presidente, o Rei designou a Calvo Sotelo candidato á presidencia.

O propio Suárez dicía da situación do seu partido:

“Cheguei ao convencemento de que hoxe, e nas actuais circunstancias, a miña marcha é máis beneficiosa para España que a miña permanencia na presidencia. Voume, pois, sen que ningún mo pedise, desoíndo a petición e as presións coas que se me instou a permanecer no meu posto, co convencemento de que este comportamento, por pouco comprensible que poida parecer a primeira vista, é o que creo que a miña patria esixe neste momento. Non me vou por cansazo, non me vou por ter sufrido un revés superior á miña capacidade de encaixe, non me vou por temor ao futuro. Voume porque xa as palabras non parecen ser suficientes e cómpre demostrar con feitos o que somos e o que queremos”

29- Xaneiro- 1981

O golpe de Estado do 23-F

A principal ameaza ao sistema democrático proviña fundamentalmente do mantemento no estamento militar de sectores hostís ao proceso democrático, que viran a legalización do Partido Comunista, o proceso autonómico, o terrorismo e a anunciada reforma do exército como graves signos de alarma que xustificaban a súa intervención. O 23 de febreiro de 1981, mentres se estaba a realizar no Congreso dos Deputados a votación de investidura de Calvo Sotelo como sucesor de Suárez na presidencia do goberno, un grupo de gardas civís ao mando do tenente coronel Antonio Tejero irrompeu no hemiciclo, interrompeu a votación pola forza e retivo a todos os deputados. Paralelamente, o capitán xeneral Miláns del Bosch sublevábase en Valencia e sacaba os tanques a rúa para impor un golpe de Estado militar que mudase o rumbo da política española.

O golpe era o resultado dunha trama na que estaban implicados algúns mandos da Garda Civil, altos xefes militares, como os xenerais Armada e Miláns del Bosch,

O coronel da Garda Civil Antonio Tejero paralizando o Congreso dos Deputados, coa pistola na man. 23 de febreiro de 1981

e algúns políticos involucionistas. Os obxectivos dos golpistas eran confusos e seguramente non coincidentes, pero en todos eles había unha clara intención de paralizar o proceso democrático e de outorgarlle ao exército un papel relevante no goberno que debía constituírse posteriormente.

A comparecencia do rei en televisión, a mesma noite do 23 de febreiro, (o rei esixiu dos militares lealdade á Constitución esa mesma noite) descualificando aos sublevados e apoiando o réxime constitucional foi importante para abortar o golpe, xunto a ausencia de apoios en gran parte do exército e a condena por parte da sociedade civil. O 27 de febreiro multitudinarias manifestacións en defensa da democracia percorreron as rúas das cidades españolas.

Discurso do rei Juan Carlos I o 23 de febreiro de 1981

Ante a situación creada polos sucesos desenvolvidos no Palacio do Congreso e para evitar calquera posible confusión, confírmome que lles ordenei ás autoridades civís e a Xunta de Xefes de Estado Maior que tomen todas as medidas necesarias para manter a orde constitucional dentro da legalidade vixente. Calquera medida de carácter militar que no seu caso houbera de tomar, deberá contar coa aprobación da Xunta de Xefes de Estado Maior.

A Coroa, símbolo da permanencia e unidade da patria, non pode tolerar de ningún xeito accións ou actitudes de persoas que pretendan interromper pola forza o proceso democrático que a Constitución, votada polo pobo español, determinou no seu día a través de referendo

Alocución televisada do rei Juan Carlos ás 1.30 horas do 24 de febreiro de 1981.

O declive da UCD

Dous días despois do golpe, Leopoldo Calvo Sotelo foi investido novo xefe do goberno. Practicamente a súa política non se diferenciara da anterior de Suárez e o labor legislativo seguiu adiante no medio de disensións. O goberno asinou coas organizacións empresariais e sindicais o Acordo Nacional de Emprego, para contribuír, desde o mundo laboral, á estabilidade democrática logo do intento golpista. Así mesmo, a Lei de Divorcio, a que se opuñan os grupos democristiáns da UCD, foi aprobada en abril de 1981, pero a Lei de Autonomía Universitaria foi retirada.

Unha das decisións máis transcendentais do goberno foi a petición de ingreso de España na OTAN, que se fixo efectiva o 30 de maio de 1982, pero a que se opuxeron os partidos de esquerda. O PSOE manifestou a súa vontade de someter a cuestión a referendo no caso de alcanzar o poder. Ademais, as reticencias provocadas pola ampla descentralización do Estado español implicaron un pacto entre a UCD e o PSOE, que levou a aprobación da Lei orgánica de Harmonización do Proceso Autonómico (LOAPA) o 30 de xullo de 1982, co obxectivo de impedir que fosen desbordados os límites dos poderes entregados ás autonomías.

Así e todo, Calvo Sotelo non conseguiu frear a progresiva desintegración do partido no goberno nin acadar un entendemento razoable con Adolfo Suárez e os seus seguidores. Suárez abandonou a UCD para crear o seu propio partido, o Centro Democrático y Social (CDS), no mes de xullo de 1982. O 28 de agosto seguinte, o presidente Calvo Sotelo decidiu disolver o Parlamento e convocar novas eleccións. As eleccións xerais de outubro de 1982, que lle deron a vitoria ao Partido Socialista Obrero Español, marcaron o final do proceso de transición e déronlle inicio a unha nova etapa constitucional de consolidación definitiva do réxime democrático en España.

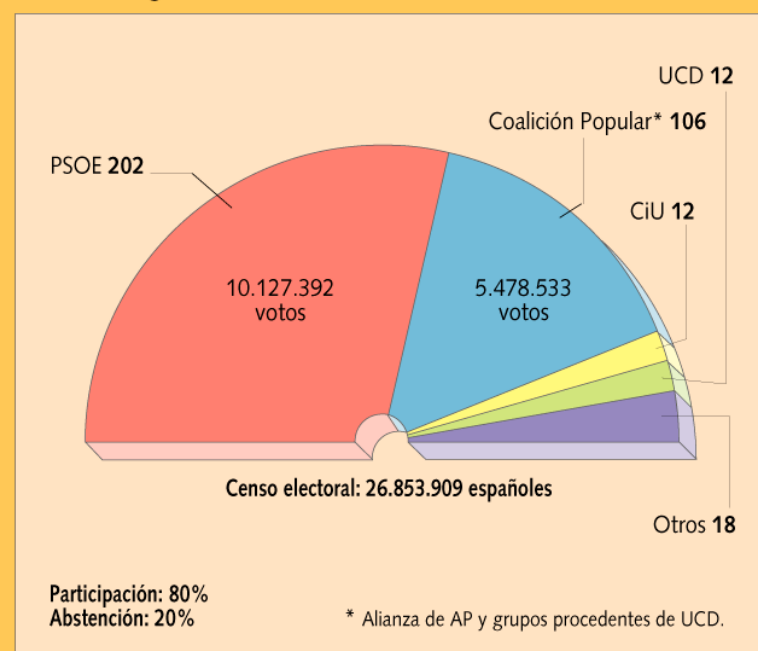
2. A etapa de goberno socialista (1982-1996)

O recordo do golpe militar, a crise do partido que gobernara desde 1977 e a necesidade dos españois de reafirmar a democracia déronlle a estes comicios unha especial transcendencia. Así ténselle atribuído un efecto lexitimador do sistema democrático, e é considerada esta etapa como a final da transición. A taxa de participación foi a máis alta das rexistradas ata entón: un 79,9% do censo.

En outubro de 1982 o Partido Socialista Obrero Español obtivo a maioría absoluta, tras unha campaña na que se presentaba como motor do cambio que necesitaba o país. Felipe González foi elixido presidente do goberno e o PSOE mantívose no poder durante catro lexislaturas. A maioría absoluta renovouse nas eleccións de 1986 e 1989, pero non así en 1993 cando o PSOE tivo que buscar o apoio doutros partidos para poder gobernar.

No ano 1982, cun censo de 26,8 millóns de votantes e unha asistencia ás urnas do 80 % do electorado, o PSOE obtivo 10 millóns de votos e

Elecciones generales del 28 de octubre de 1982

Alianza Popular, a metade. O terceiro partido en número de escanos foi Convergència i Unió, que conseguiu 12. Por detrás situáronse a UCD, que soamente obtivo 11 escanos e acabou desaparecendo pouco tempo despois, e o Partido Comunista de España, que logrou 4 escanos e que promovería posteriormente unha federación de grupos de esquerda co nome de Izquierda Unida (IU), Esquerda Unida en Galicia. O principal partido da oposición foi Alianza Popular.

O proceso do cambio: Estado de benestar

O cambio socialista concreouse nun amplo programa de reformas cuxa prioridade era a loita contra a crise económica, a racionalización das administracións públicas e o avance cara ao Estado do benestar. O Cambio non supuña unha transformación radical do país, senón unha modernización que incluía a consolidación das institucións democráticas. O PSOE recolleu os froitos da moderación ideolóxica plasmada no congreso de 1979, no que renunciou á ideoloxía marxista que o identificara desde a súa fundación.

Primeiro discurso de investidura de Felipe González. 1982

- Proponémonos gobernar sobre a base de tres principios que debo proclamar categoricamente: a paz social, é dicir, a seguridade cidadá (...) A unidade nacional, que se fortalece coa diversidade dos nosos pobos (...) O progreso, como instrumento ao servizo da xustiza (...) que nos obriga a loitar contra as diferencias que privilexian a certos grupos e marxinan a outros.
- O goberno cumprirá a fará cumprir a lei. Non permitiremos ningunha actuación á marxe da Constitución, e os que pensen que poden violentala atoparán unha resposta rigorosa pola nos aparte (...). Nin o terror, nin a chantaxe, nin os intentos involucionistas desviarán a decisión do Goberno de facer cumprir a Constitución (...)
- A crise xeral, xunto coa nosa deficiente estrutura económica, legada do pasado, enfróntanos hoxe con catro desequilibrios fundamentais: o paro (...), a inflación (...), o déficit da balanza de pagamentos (...), e o déficit das administracións públicas. (...)
- Traballaremos con tesón para achazar os obstáculos que aínda se opoñen a nosa plena integración nas Comunidades Europeas. (...)
- Examinaremos con toda atención os termos da nosa relación defensiva e de cooperación con Estados Unidos volveremos estudar co rigor necesario para a defensa dos nosos intereses e da nosa dignidade a decisión adoptada polo anterior goberno respecto do Tratado do Atlántico Norte, mantendo o noso compromiso co pobo español.

Portada de Diario 16

Para reactivar a economía tomáronse medidas dirixidas a garantir a estabilidade financeira (reconversión bancaria), reducir a inflación e estimular o investimento privado, ao mesmo tempo que se impulsou unha reestruturación do aparato produtivo. A reconversión industrial foi un proceso de adaptación dos sectores produtivos ás esixencias do mercado internacional e do ingreso na CEE. Permitiu o seu saneamento financeiro e a súa adaptación tecnolóxica, pero provocou a redución da capacidade industrial e do emprego. O peche de empresas e o aumento do paro desencadearon importantes conflitos laborais como o de Altos Hornos del Mediterráneo (Sagunto) e dos estaleiros de Galicia, Andalucía e País Vasco.

As reformas económicas estiveron acompañadas de reformas sociais. Instauraron unha custosa cobertura social na sanidade, pensións, educación, etc.. pero os principais beneficiarios da súa política económica foron os Bancos e as empresas privadas que viron multiplicadas as súas ganancias. Cabe salientar a despenalización de certos supostos do aborto e, sobre todo, a reforma educativa coa Lei de Reforma Universitaria (1983), que recoñecía a autonomía das Universidades e coa LODE (1985), que estendeu a educación gratuíta ata os 14 anos. En 1990, unha nova lei de educación, a LOXSE, prolongou a escolarización obrigatoria e gratuíta ata os 16 anos. O Estado das Autonomías consolidouse, pero a distribución de poderes e competencias entre as Comunidades e o Estado central presentou algunhas dificultades. No ano 1983, o Tribunal Constitucional declarou inconstitucionais 14 artigos da LOAPA. A lei foi derogada e cos artigos válidos aprobouse a Lei do Proceso Autonómico (LPA).

Reconversión industrial. Bilbao. 1988

A plena integración de España na Comunidade Económica Europea era un dos obxectivos prioritarios do programa socialista. Para podela facer efectiva, España tivo que acometer con éxito un amplo proceso de adecuación á normativa comunitaria. O 12 de xuño de 1985 asinou o Tratado de Adhesión a CEE co consenso de todos os partidos. Coa súa incorporación o 1 de xaneiro de 1986 dérase acadado un dos grandes fitos pendentes da historia de España máis recente.

Manifestación de estudantes. Ricardo Gutiérrez. 1987

Doutra banda, o goberno socialista tivo que facerlle fronte ao terrorismo de ETA, con máis de cen mortos durante a lexislatura, e asemade emprender unha reforma do exército para rematar co perigo do golpismo. A reforma militar consistiu en reducir de xeito gradual o cadro de persoal do exército e suxeitalo ao poder civil. Así mesmo, para tratar o problema terrorista propiciouse o Pacto de Ajuria Enea (1988) con todas as forzas políticas democráticas vascas contrarias ao terrorismo

O referendo sobre a OTAN

A política respecto da OTAN é un exemplo de cambio na política dos socialistas.

Mentres estivo na oposición o PSOE mostrouse contrario tanto á renovación dos pactos bilaterais de defensa cos Estados Unidos como á adhesión á OTAN. Pero unha vez no poder cambiaron de opinión por varias razóns: necesidade de acelerar as negociacións para a entrada de España na CEE, presión dos futuros socios comunitarios, desexo de acabar co illamento de España e intención de aproveitar a inclusión na OTAN para modernizar o exército. No congreso de 1983 o partido aprobou unha resolución favorable á permanencia. Foi a última discusión que levou ao PSOE desde as posicións do socialismo de esquerdas, antiimperialista e neutralista dos primeiros anos da transición ás dun partido pragmático que incluía no mesmo paquete a entrada na OTAN e na CEE. Actualmente, o antigo ministro socialista de Exteriores, Javier Solana, é o secretario Xeral da OTAN.

Despois da firma do tratado de adhesión á CEE, González anunciou o prometido referendo. O PSOE trocou “de entrada, non” por “en interese de España, si”. O Parlamento aprobou a permanencia en decembro de 1985, pero as enquisas mostraron que os españois eran partidarios do non, a pesar das condicións de

OTAN, agora si, 1984

entrada que se recolleron no preámbulo da pregunta: permanencia na OTAN sen incluír a España na estrutura militar integrada; o mantemento da prohibición de instalar, almacenar ou introducir armas nucleares en España e a redución progresiva da presenza militar de Estados Unidos en España. Sen embargo, España acabou participando non só na estrutura civil, senón tamén na militar.

Iniciouse unha intensa campaña: a comparecencia de Felipe González na televisión o día antes, o apoio da familia real que – en contra do habitual- foi votar, e o apoio da dereita (que non seguiu a consigna abstencionista de Fraga) fixeron que o non que defendían moitos militantes do PSOE e á UGT, fose derrotado cun 39% dos votos emitidos, pero foi maioritario en Navarra, País Vasco, Cataluña e Canarias. A abstención foi a maior desde o inicio da democracia, un 59%. O éxito reforzou a González, que convocou eleccións de seguido.

O desgaste do goberno

As reformas económicas dos primeiros gobernos socialistas supuxeran unha deterioración das relacións entre os sindicatos e o goberno. Os esforzos pola reconversión e a modernización económica foran soportados esencialmente polos traballadores.

A forte oposición de CCOO a algunhas das medidas do goberno, uniuse no ano 1988 a UGT. O resultado foi a convocatoria dunha folga xeral o 14 de decembro de 1988, que se levou a cabo con notable éxito de participación. Por primeira vez, un sindicato socialista, a UGT, figuraba como inspirador dunha folga fronte a

un goberno do mesmo signo político. Como resposta a grave situación de tensión, o goberno respondeu cunha serie de medidas sociais e laborais entre 1990 e 1995: universalizouse a asistencia sanitaria gratuíta, fortaleceuse o sistema de protección contra o desemprego e consolidouse e garantiuse o sistema público de pensións, mediante o Pacto de Toledo.

Pero a comezos da década de 1990, as traxectorias do partido e do sindicato socialistas comezaron a diverxer e dentro do partido xurdiron disensións entre os dous grandes líderes socialistas, Felipe González e Alfonso Guerra, que levaron a aparición de dúas correntes políticas: a dos renovadores (os seguidores de González) e a dos guerristas. A situación máis grave produciuse por mor dalgúns casos de corrupción atribuídos a persoas vinculadas co goberno (casos de Luís Roldán, director xeral da Garda Civil, de Juan Guerra, irmán do vicepresidente, ou de Mariano Rubio, gobernador do Banco de España). A corrupción sumóuselle a chamada "guerra sucia" contra o terrorismo, que implicou unha certa tolerancia das autoridades cos GAL (Grupos Antiterroristas de Liberación), grupos de pistoleiros relacionados con sectores da policía e da extrema dereita que perpetraran unha trintena de atentados contra presuntos membros de ETA entre 1983 e 1987.

Financiamento dos partidos e corrupción política

A constitución de 1978 recoñeceu expresamente por primeira vez a existencia de partidos e as súas funcións (art.6). Pero a actuación dos partidos durante a transición levou a profesionalización da política e á escasa participación dos cidadáns. A desmobilización durante a ditadura e as dificultades durante a transición levaron a partidos burocratizados e disciplinados arredor dun líder, nos que non se permiten as "tendencias"

(correntes organizadas de pensamento, internas, diferentes da oficial)

A dirección dos partidos controla o acceso dos militantes aos postos de poder, en gran medida mediante a elaboración de listas pechadas (os cidadáns non poden votar ás persoas, senón ao conxunto da lista de candidatos). Así, a principal forza dos partidos reside no exercicio do poder. Para exercer este poder hai que buscar o voto dos cidadáns mediante campañas electorais moi custosas. As necesidades económicas destas campañas e da propia vida interna dos partidos levou en España – e tamén noutros países democráticos- ao financiamento irregular con doazóns privadas a cambio de favores políticos. Escándalos como os chamados caso Fíleso ou Naseiro débense a esa causa (aínda que tamén houbo militantes que encheron o seu propio peto).

A ausencia de crítica interna e a defensa corporativista dos membros do partido implicados en casos de corrupción levou a que non se castigase de xeito inmediato aos implicados. A táctica foi retardar a toma de decisións sobre os distintos casos – rexeitándose a súa culpabilidade- ata que esta fose evidente, ben polas investigacións periodísticas (caso Roldán), ben polas investigacións xudiciais (caso Rubio). A corrupción e o abuso de poder son inherentes a todo sistema político, pero a democracia permite denuncialos e castígalos. O grave foi que se deixen medrar sen tomar medidas; negáronse os feitos atribuíndoos a campañas conspirativas da prensa, da oposición, de certos xuíces o que non lle impediu ao PSOE seguir gañando as eleccións (a pasividade dos cidadáns ante a corrupción, a boa marcha da economía ata os derradeiros anos e a debilidade da oposición explican as sucesivas vitorias). A asunción de responsabilidades políticas por parte do goberno e do partido – non só nos casos de corrupción, senón tamén no caso do grupo terrorista GAL- conduciría á caída do maior capital electoral do PSOE: Felipe González.

Evolución dos resultados electorais

Os datos presentan como conclusión máis destacada a continuidade do voto cara os socialistas ata 1993, se ben cunha perda significativa desde as eleccións de 1989, as terceiras consecutivas con maioría absoluta. En 1993 ninguén agardaba un trunfo dos socialistas, pero mantiveron unha maioría relativa ante o ascenso do principal partido da oposición. Polo tanto, deixou de ter maioría absoluta e desde 1982 tivo que gobernar en alianza cos nacionalistas cataláns (CIU)

O cambio de tendencia de voto non se produciu ata 1995 cos comicios autonómicos e municipais e 1996 coas eleccións xerais. O resultado foi demoledor para o PSOE nos concellos e autonomías (O PSOE perdeu seis autonomías, e só se mantivo en Castilla-La Mancha, Extremadura e Andalucía). A perda nas eleccións xerais foi debida ao propio desgaste de trece anos de goberno, pero tamén aos numerosos casos de corrupción protagonizados polos membros do partido, que saíron á luz pública neses anos.

Os resultados de 1996 non foron os agardados pola dereita nin polas enquisas preelectorais. Os analistas políticos prevían unha victoria máis ampla do PP, como efecto do enorme desgaste do PSOE. Un dirixente do PSOE cualificouna de "*derrota doce* (para o PSOE) e *victoria amarga* (para o PP)

Os límites da victoria electoral do PP

"Inesperadamente a victoria do PP foi deslucida pola súa parvidade, e inesperadamente o PSOE saíu case ileso da proba. Nin o paro nin o alude de corrupción, nin o GAL fixeron mella nun fidelísimo electorado. A sabedoría do cidadán deixou ao PP a mercé de CIU e Jordi Pujol. As semanas seguinte reactivaron o esperpento electoral e Aznar afirmou que: en privado falo catalán. Desde 1993 os líderes do PP e o portavoz oficioso do partido, o diario ABC, reprocharon intensamente a alianza contra natura de CIU co PSOE e incrementaron ata o paroxismo as críticas e denuncias á normalización lingüística do catalán pilotada pola Generalitat. Fixeron caso omiso aos consellos de Manuel Fraga "deberíades tratar a Jordi Pujol como un estadista" e contribuíron a fomentar no resto de España unha imaxe perigosamente distorsionada de Cataluña.

3. Os gobernos conservadores do Partido Popular

As eleccións de marzo de 1996 foron ganadas polo Partido Popular, aínda que en número de votos houbo unha escasa diferenza co PSOE: 9,7 millóns para o PP fronte a 9,4 millóns para o PSOE. José María Aznar foi elixido presidente do goberno, pero ao non ter maioría absoluta, tivo que buscar o apoio das formacións nacionalistas (CIU, PNV e Coalición Canaria), como xa dixemos no apartado anterior.

O goberno en minoría

A acción de goberno do Partido Popular tivo unha orientación centrista para manter o apoio dos seus socios nacionalistas. José María Aznar fixou como tarefa principal a política económica, tendo en conta que a crise de 1992 freara o crecemento da economía española e elevara a inflación ao 3,5%, o déficit das contas do Estado ao 4,4% do PIB e a taxa de paro ao 22,9 %, a máis alta da Europa industrializada. O executivo procedeu a unha política social que asegurase o Estado do benestar e iniciou o diálogo con sindicatos e empresarios. O maior logro económico foi alcanzar as condicións que esixía a Unión Europea para o ingreso de España no primeiro grupo de países que haberían de implantar o euro como moeda única en 2002. Para iso levouse a cabo unha enorme operación de privatización de empresas públicas, que permitiu recadar o suficiente para equilibrar o déficit das contas do Estado.

Outra medida importante foi a supresión do servizo militar obrigatorio e a creación dun exército profesional, que acabou sendo aprobado no ano 2001. Unha das cuestións máis complexas que tivo que afrontar o goberno foi a súa relación co Partido Nacionalista Vasco e a súa actuación fronte ao terrorismo de ETA. Despois dunha primeira etapa de entendemento entre o goberno e o PNV, o secuestro e asasinato en 1997 do concelleiro do PP de Ermua, Miguel Angel Blanco, mudou de xeito notable a situación. As mobilizacións de protesta adquiriron un carácter masivo e de forte denuncia non soamente contra ETA senón contra toda a política abertzale. Os partidos nacionalistas interpretaron que se estaba a producir unha fronte dos partidos non nacionalistas e decidiron un cambio de alianzas, que conduciu á substitución do Pacto de Ajuria Enea polo Pacto de Lizarra, en 1998, que incorporaba á esquerda abertzale e excluía todo acordo cos partidos non nacionalistas. Desta forma acentuouse a polarización da política vasca.

O goberno en maioría

As eleccións lexislativas do ano 2000 adxudicáronlle ao Partido Popular a maioría absoluta no Parlamento. Cun 70% de participación, o PP obtivo 10,3 millóns de votos, mentres que o PSOE quedaba en 7,9 millóns. O segundo mandato do PP caracterizouse pola boa situación económica, pero o executivo gobernou de forma distinta. Ao contar con maioría absoluta, puido desenvolver o seu programa sen atrancos e modificar a lexislación da etapa socialista, elaborando unha serie de novas leis entre os anos 2000 e 2002: a Lei de Estranxeiría, que regulaba a entrada e estancia en España dos estranxeiros; a Lei Orgánica de Universidades, que reducía a autonomía universitaria; a Lei Orgánica de Calidade da Ensinanza (LOCE), que reestruturaba as ensinanzas medias e a Lei de Partidos, que ilegalizaba os partidos que non condenasen explicitamente o exercicio da violencia (asasinatos, secuestros, extorsións, etc.) para a consecución dos seus fins políticos.

O PP tamén tivo que lles facer fronte a cuestións que provocaron unha gran polémica social e erosionaron o seu goberno. Entre estas cabe citar o Plan Hidrolóxico Nacional, que previa grandes transvasamentos de auga dunhas concas fluviais a outras (do Ebro ao Segura, a maior delas) e o desastre ecolóxico provocado polo afundimento do petroleiro Prestige fronte as costas galegas (novembro de 2002). Ademais, a imposición dunha reforma do subsidio de paro sen ter previamente negociado cos sindicatos provocou unha nova folga xeral o 20 de xuño de 2002, cuxo éxito significou a súa retirada.

O goberno Aznar deu un xiro importante na política internacional española ao se aliñar coa política exterior norteamericana. Deste xeito, España deu o seu apoio a invasión de Iraq -que non contaba co beneplácito da ONU- como resposta aos atentados de Nova York de 2001. A oposición da opinión pública española a intervención militar fíxose patente na proliferación de manifestacións contrarias a guerra.

Manifestación contra a guerra de Irak en Santiago. 2003

Para as eleccións de 2004, José María Aznar propuxo unha renovación na candidatura a presidencia do goberno elixindo a Mariano Rajoy. Pero o 11 de marzo, tres días antes das eleccións, o estalido de dez bombas en diversos trens das proximidades de Atocha en Madrid alteraría dramaticamente a campaña electoral. Nun primeiro momento, o goberno atribuíulle os atentados do 11-M a ETA, cando moitas pistas indicaban unha orientación islamita vinculada a organización terrorista Al-Qaeda. A campaña electoral quedou suspendida e desatouse unha "guerra informativa" en cuxo fondo estaba latente a responsabilidade do goberno por ter apoiado unha guerra en contra da vontade da maioría dos españois.

Os gobernos socialistas de novo. 2004

A xornada electoral tivo lugar o 14 de marzo de 2004 nun ambiente político sacudido polo atentado terrorista de Madrid. As previsións que auguraban unha nova vitoria do Partido Popular non se cumpriron, o PSOE conseguiu un maior número de votos e José Luís Rodríguez Zapatero foi elixido presidente do goberno. A inesperada vitoria socialista, que o PP atribuíulle ao ambiente xerado polos atentados, provocou que o clima político da nova lexislatura estivese caracterizado por un alto grao de enfrontamento entre o goberno e a oposición.

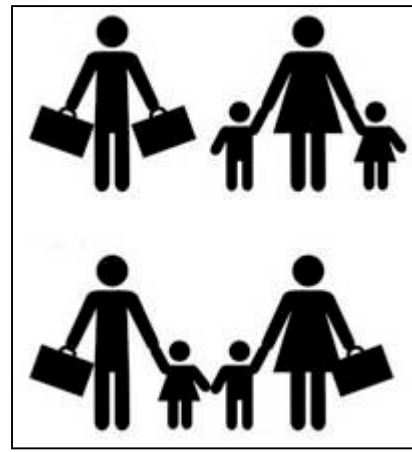
A primeira medida adoptada polo novo gabinete foi a retirada inmediata das tropas españolas de Iraq (abril de 2004). Esta decisión supuxo un distanciamento respecto dos Estados Unidos e un retorno ao aliñamento coa política exterior europea. Tamén o goberno comprometeuse a retirar o Plan Hidrolóxico Nacional e a reformar as dúas leis educativas aprobadas polos populares. Tamén levou a cabo un importante labor lexislativo, de carácter cívico e social, que incidiu en aspectos fundamentais da modernización da sociedade española, como a Lei Orgánica para a Igualdade Efectiva de Mulleres e Homes e a Lei de Dependencia. Lexislouse sobre a violencia de xénero, axilizáronse os trámites do divorcio e da regularización de inmigrantes e introducíronse modificacións no Código Civil para permitir o matrimonio entre persoas do mesmo sexo. Algunhas destas actuacións foron fortemente contestadas polos sectores conservadores da sociedade e a Igrexa católica.

Lei de Igualdade

A violencia de xénero, a discriminación salarial, a discriminación nas pensións de viuvez, o maior desemprego feminino, a aínda escasa presenza das mulleres en postos de responsabilidade política, social, cultural e económica, ou os problemas de conciliación entre a vida persoal, laboral e familiar amosan como a igualdade plena, efectiva, entre mulleres e homes, (...) resulta aínda hoxe un labor pendente que precisa de novos instrumentos xurídicos.

Resulta necesaria, en efecto, unha acción normativa dirixida a combater todas as manifestacións aínda subsistentes de discriminación, directa ou indirecta, por razón de sexo e a promover a igualdade real entre mulleres e homes, con remoción dos obstáculos e estereotipos sociais que impiden alcanzala. Esta esixencia derivase do noso ordenamento constitucional e integra un xenuíno dereito das mulleres, pero é un elemento de enriquecemento da propia sociedade española, que ha de contribuír ao desenvolvemento económico e ao aumento do emprego. (...) A maior novidade desta Lei estriba (...) na prevención desas condutas discriminatorias e na previsión de políticas activas para facer efectivo o principio de igualdade.

Lei Orgánica 3/2007, do 22 de marzo, para a igualdade efectiva de mulleres e homes

Ría de Bilbao antes da reconversión industrial

En política interior tivo grande importancia o proceso de renovación dalgúns estatutos de Autonomía, como os de Cataluña, a Comunidade Valenciana e Andalucía, co obxectivo de incrementar o autogoberno das Comunidades Autónomas.

Nas eleccións levadas a cabo en marzo de 2008, o PSOE revalidou o seu triunfo e conseguiu unha segunda lexislatura para Rodríguez Zapatero

4. Evolución socioeconómica española. Reconversión industrial

As crises económicas desembocan en procesos de adaptación tratando de recuperar a rendibilidade:

as empresas menos competitivas pechan e os recursos (man de obra e capitais) diríxense a actividades máis produtivas.

Este proceso inevitable implica situacións moi penosas para os traballadores que perden o seu emprego e non conseguen outro 8 os de maior idade son sempre os máis afectados). Para minorar os efectos da crise os diferentes países europeos promoveron políticas de *reconversión industrial* nas que se combinaba o seguro de desemprego para os traballadores afectados, indemnizacións por xubilacións anticipadas, programas de formación profesional para orientar a man de obra cara a sectores con mellor futuro e xudas directas (subvencións) para favorecer a creación de novas empresas máis competitivas.

A partir de 1982 o PSOE apoiado por unha ampla maioría parlamentaria, acometeu medidas de reforma estrutural da economía española.

O axuste tivo resultados positivos e melloraron claramente o crecemento do PIB e da renda a partir de 1996 aínda que as taxas do paro seguiron sendo as máis altas de Europa. É difícil atribuír o éxito económico (evidente entre 1985 e 1991) á política económica ou a factores externos com. oa entrada na Comunidade europea (1986). A política económica de corte liberal concretouse ademais na habilitación dun número importante de "créditos especiais" destinados á construción naval, ao metro de Madrid e Barcelona e mesmo ás grandes obras públicas realizadas en función da conmemoración de 1992: As olimpíadas de Barcelona e a Expo de Sevilla.

Ao mesmo tempo, o goberno do PSOE tratou de ampliar as prestacións sociais, decretando por vez primeira as chamadas *pensións non contributivas* destinadas a aquelas persoas que non dispoñían de medies económicos; tamén se estendeu o dereito de todos os cidadáns á Seguridade Social (aínda que esta medida se fixo sen ampliar as infraestruturas sanitarias, co que aínda se agravou máis o seu funcionamento). Pero o desemprego continuou incrementándose e as organizacións sindicais UGT e CC.OO. acusaron ao goberno de seguir unha política neoliberal que só beneficiaba aos empresarios e non aos traballadores. A finais de 1988 convocaron a primeira Folga Xeral (desde a Segunda República) que tivo un seguimento masivo. O goberno non tivo en conta o éxito da folga, e mantivo a súa política económica en aberto enfrontamento coas organizacións sindicais, impoñendo medidas, como a reforma do mercado laboral (establecendo numerosas variedades de contratación temporal e eventual, os chamados *contratos basura*) coa intención de fomentar novas contratacións, pero que na práctica serviron para que moitas empresas despedisen a traballadores fixos e os substituísen por outros con contratos temporais.

Evolución da economía española desde 1977 a 2008

A economía española pasou por diferentes fases:

- Fase de crecemento (1984-1991). Tras o proceso de reconversión industrial e de saneamento do sector bancario levados a cabo polo PSOE, a economía coñeceu unha fase expansiva cunha importante reactivación do investimento, un aumento do PIB e unha sensible diminución da taxa de paro.

- Fase de recesión (1992-1997). A fase de crecemento esgotouse a partir de finais de 1992, debido principalmente as dificultades da

economía europea polo afundimento da URSS, a unificación de Alemaña e a recesión económica en Estados Unidos. O ciclo recesivo supuxo a redución da taxa de incremento do PIB e o aumento da inflación e da taxa de paro: case un millón de persoas entre 1991 e 1994 (24% da poboación activa en 1994).

- Fase de crecemento (1998-2008). O goberno do PP coincidiu cunha etapa de recuperación mundial da economía. A baixada dos tipos de xuros fomentou o investimento e mais o consumo: o investimento aumentou un 10% e creáronse dous millóns de postos de traballo. Na fase final, o aspecto máis negativo foi a enorme suba do prezo das materias primas e dos produtos enerxéticos, so freada co inicio da crise financeira internacional en 2008.

Malia o intenso crecemento das últimas décadas, a economía española seguiu mantendo algúns importantes problemas estruturais. As súas taxas de desemprego figuran entre as máis elevadas dos países industrializados de Europa, o déficit exterior mantívose elevado como consecuencia das crecentes importacións de enerxía e de produtos industriais, e persiste un certo atraso tecnolóxico. Ademais, o crecemento español apoiouse excesivamente no mercado inmobiliario, potenciado polo elevado prezo das vivendas, os baixos tipos de xuros e a abundancia dos préstamos hipotecarios dos bancos aos compradores.

En 2008 iniciouse unha crise financeira provocada polo afundimento das bolsas internacionais como consecuencia das chamadas "*hipotecas basura*" de Estados Unidos. Isto implicou un radical retroceso na concesión de préstamos, o que repercutiu moi negativamente no mercado inmobiliario e provocou un descenso do consumo. O parón da construción en España veu seguido dunha crise industrial derivada das dificultades financeiras das empresas e do descenso do consumo.

As medidas destinadas a paliar os efectos da crise estanse a tornar por primeira vez de forma concertada a nivel europeo e internacional e consisten en outorgar axudas públicas a sectores que se atopan en crise (basicamente o financeiro, pero tamén outros como o automobilístico) e levar a cabo programas de gasto público e protección social. Esta rectificación das políticas neoliberais, habituais nas directrices económicas dos últimos vinte anos, veu acompañada dun incremento do papel regulador dos Estados e das organizacións internacionais.

O cambio demográfico e social en España

Nos últimos trinta anos, a sociedade española coñeceu importantes cambios demográficos e de mentalidade social. España pasou de ser un país de emigrantes a ser un país receptor de inmigración.

No ano 2007, a poboación residente en España acadou os 45,2 millóns de habitantes, unha cifra impensable hai tan so doce anos, cando se cría que o reducido crecemento natural, a baixa natalidade e o progresivo avellentamento da poboación conducirían ao estancamento demográfico. Pero estas previsións víronse alteradas como consecuencia da masiva chegada de inmigrantes: no ano 2007 os estranxeiros residentes eran 4,5 millóns, o 10% da poboación, cando en 1998 non superaban os 700 000. Así pois, o 84 % dos inmigrantes chegaron a España nos últimos dez anos.

Este proceso foi o resultado da capacidade de atracción da economía española, unida a maior facilidade que atoparon os emigrantes para abandonaren os seus países de orixe, onde os niveis de pobreza eran moi altos. A maioría procede de Marrocos e de América Latina (Ecuador, Bolivia, Perú, Colombia, Arxentina, República Dominicana...), pero tamén dos países do Leste (Romanía, Bulgaria...). O seu destino preferente foi a costa mediterránea, e as Comunidades de Madrid, Illas Baleares e Canarias.

Unha nova estrutura laboral

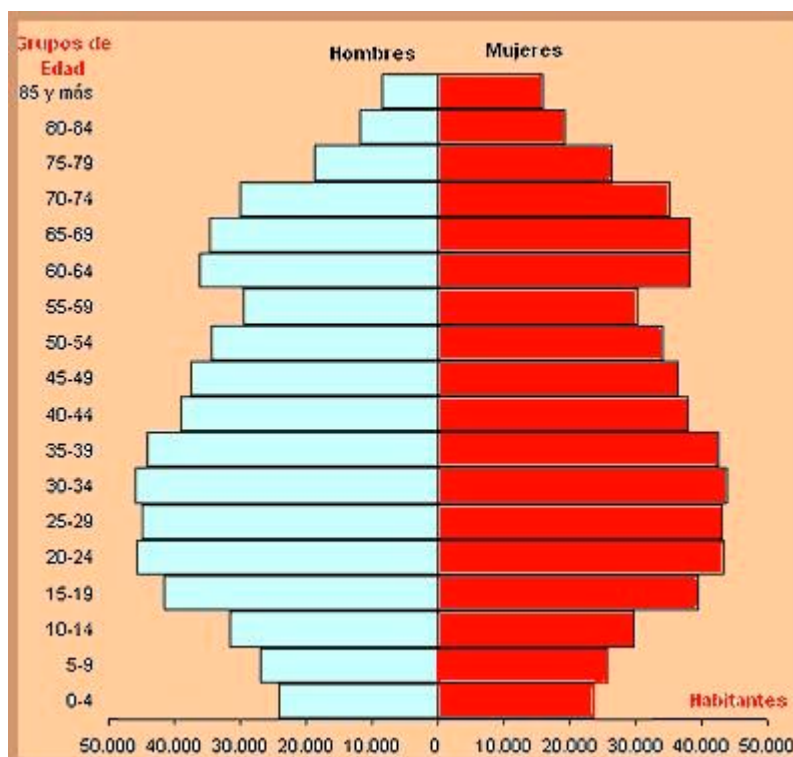
A expansión económica das últimas décadas provocou o incremento da poboación ocupada en España, que pasou de 12,5 millóns de persoas en 1996 a 20,3 en 2007. Este crecemento fixo diminuír de xeito considerable a taxa de paro por debaixo do 9%, feito que non se producía desde había máis de trinta anos.

A creación de emprego levouse a cabo en condicións difíciles para moitos traballadores e en aras dunha maior competitividade. A precariedade laboral afecta a case un terzo dos asalariados, que se atopan en situación de contratación temporal.

Paralelamente se produciu unha radical transformación do mercado de traballo español, no que o sector primario foi perdendo importancia a prol do sector secundario e sobre todo do sector terciario. No ano 2006, a poboación activa ocupada no sector da agricultura representaba o 4,5%, na industria, o 17%, na construción, o 13%, mentres que no sector de servizos supoñía o 65%. A ocupación feminina tamén continuou a súa tendencia ao crecemento, aínda que os niveis de emprego das mulleres españolas seguen a ser notablemente inferiores aos que teñen outros países máis avanzados de Europa.

A transformación das mentalidades

Conxuntamente cos cambios socioeconómicos, tamén se produciu un proceso de transformación das mentalidades. Destacan a nova estrutura familiar, a secularización da sociedade, a equiparación da muller ao home, e a xeneralización de actitudes máis tolerantes cara aos diversos comportamentos sociais.

Pirámide de poboación actual. INE 2008

Respecto da estrutura familiar, produciuse a fin da familia tradicional e o xurdimento de modelos alternativos de familia (monoparental, parellas de feito, parellas homosexuais...). Ademais, asistimos a un proceso de democratización das relacións intrafamiliares nas que a autoridade e o control paternos así como o discurso autoritario e ríxido perden prestixio a favor dun modelo relacional máis afectivo e tolerante. Este feito, unido a prolongación dos estudos e a precariedade laboral, atrasou a idade de emancipación dos mozos do fogar familiar, así como a conformación de novas familias e a procreación.

O papel da muller na sociedade experimentou unha gran revolución, sobre todo a partir da súa xeneralizada incorporación ao mercado laboral. Os distintos gobernos loitaron por conseguir a equiparación entre sexos, pero, aínda que se lograron importantes avances, queda moito camiño por percorrer. Os comportamentos dentro da esfera da familia seguen a reproducir en boa medida roles tradicionais que privilexian que o home sexa o provedor de recursos e a muller a encargada das tarefas domésticas e do coidado da familia ademais de traballar fora do fogar. A sociedade tornen lle fixo fronte nestes anos ao problema da violencia contra as mulleres, tanto no ámbito familiar como fora del.

Concerto de Ramoncín. Patio de cárcere.1981

O sistema educativo español coñeceu diversas modificacións como resultado das reformas educativas implantadas por cada un dos distintos gobernos da democracia. Todo iso provocou unha certa inestabilidade, que unida ao cambio dos valores sociais, se reflectiu nun decaemento do nivel educativo. A reforma máis salientable foi a extensión da escolarización obrigatoria ata os 16 anos nunha vía única (ESO), e que significou non so un enorme esforzo económico senón tamén a inclusión no sistema educativo de grupos ou sectores ata daquela a marxe. Nestes anos logrouse unha plena escolarización, a práctica desaparición do analfabetismo e un maior acceso a universidade.

Educación

O terreo da educación é, posiblemente, un dos que acadaron maiores logros. As tradicionais altas taxas de analfabetismo e de persoas que case non sabían ler e escribir pasaron a historia e, o que é moi importante, o esforzo realizado mediante a escolarización obrigatoria e as bolsas conseguiron o vello sono de que as persoas cheguen a alcanzar estudos superiores en función do seu mérito e esforzo persoais.

En efecto, o feito de que, na actualidade, cheguen a realizar estudos superiores máis da terceira parte dos fillos de pais que nin sequera concluíron os estudos primarios, cando tan so hai 25 anos era anecdótico que isto acontecese, constitúe un logro importante en termos de xustiza social e, ademais diso, un factor importantísimo de equilibrio posto que a propia sociedade permite, de xeito natural, que exista unha importante mobilidade educativa e ascenso na escala social dos fillos, por humilde que fose o nivel social dos seus pais.

C. ALCALDE: *25 anos de Constitución española*, 2003.

Doutra banda, a estrutura do Estado laicizouse, o que implicou, en ocasións, relacións tensas coa xerarquía da Igrexa católica, tanto pola cuestión do seu financiamento con recursos públicos como pola promulgación de leis contrarias a doutrina católica (divorcio, aborto, matrimonios homosexuais). Paralelamente, a sociedade española coñeceu un claro proceso de secularización ao se converteren en civís moitos dos actos sociais máis importantes (vodas, nacementos, enterros...). En 1970 declarábanse non crentes o 2% da poboación, no ano 2008, o 26%.

5. A Galicia autonómica na actualidade

Evolución da poboación galega

Estes anos viven o cambio máis espectacular das pautas demográficas en toda a historia de Galicia, que pasa de ser un país de gran vitalidade reprodutiva e forte emigración a figurar entre os de natalidade máis pequena de Europa e a presentar unha leve inmigración.

O retorno dalgúns emigrantes e os pequenos continxentes de nova inmigración, de momento, so frean algo o proceso de avellentamento da poboación. Ademais, está involución demográfica afecta moito máis ás zonas rurais e ás provincias de Lugo e Ourense, debido aos desprazamentos internos provocados polas maiores posibilidades de emprego da Galicia atlántica, en particular do corredor Ferrol- A Coruña- Santiago-Pontevedra -Vigo.

Desenvolvemento industrial desequilibrado

O primeiro indicador témolo nos cambios na distribución da poboación activa por sectores. Galicia entrou na actual democracia coa metade dos seus activos aínda no sector primario, un síntoma de arcaísmo. Hoxe estamos nunha economía terciarizada e cun sector secundario menor pero importante.

No sector agraria moitas terras están sen traballar ou dedicadas á explotación forestal intensiva.

Un dos grandes activos previos da industria galega, a construción naval, foi obxecto dunha radical redución, en parte pola caída da demanda mundial e pola dura competencia de países que, como Corea do Sur, producen con man de obra máis barata, e en parte polo modo como se aplicaron as esixencias de reconversión da Unión Europea. Esta redución provocou graves crises económicas e sociais nas comarcas de Ferrol e Vigo, que deron lugar a accións de protesta, especialmente en Ferrol e Vigo.

Pola contra, outras industrias preexistentes (electricidade, petroquímica, automóbil, conserva) manteñen ou incrementan algo o seu nivel produtivo e xorden novas producións moi competitivas, especialmente na agroindustria (vino, lácteos), nos transformados da pesca, na acuicultura e na moda e confección. Tamén medra o turismo e houbo melloras considerables na cobertura sanitaria e educativa e máis nas infraestruturas (estradas, autoestradas, portos e aeroportos), aínda que en menor medida ca noutros territorios do Estado e sempre con gran demora (neste ámbito salienta o descoido do ferrocarril).

O sector de maior auxe é o téxtil en que destaca a multinacional Inditex, con base en Arteixo, nas proximidades da Coruña e numerosas empresas de marca de tamaño medio dirixidas por deseñadores galegos de prestixio (Adolfo Domínguez, Roberto Verino, etc.)

No sector enerxético comeza a despegar a produción de enerxía eólica, aínda que a maior parte desta enerxía está explotada por empresas con escasa vinculación con Galicia.

Os problemas estruturais da economía galega

Os problemas do sector primario son un deles. A expansión da pesca topou primeiro coas regulacións comunitarias, que limitaron as capturas no Gran Sol, e despois coas políticas de países extracomunitarios tendentes a aproveitar en exclusiva os recursos propios ou próximos (Canada no Atlántico Norte, Marrocos). O resultado é unha reconversión continua e conflitiva que vai reducindo de xeito progresivo o volume do sector.

Pola súa banda, a gandería especializárase durante a ditadura de Franco na produción de carne e leite, xustamente os produtos excedentarios dun agro europeo moito máis moderno e competitivo. O ingreso de España na Comunidade Europea trouxo un rosario de limitacións e problemas para unhas explotacións galegas demasiado pequenas e tecnicamente atrasadas. Aínda que unha parte dos labregos foron modernizando e aumentando a escala das súas unidades produtivas, outra parte viuse relegada a simple subsistencia grazas ao autoconsumo e ás pensións de xubilación.

A acción combinada de todos estes factores da como resultado unha diminución considerable da poboación ocupada e un alto ritmo de crecemento do paro. En 1986-1996, o emprego medrou en España un 14,4%; en Galicia descendeu un 10,5%. Esta diferenza débese en parte a involución demográfica xa citada que, en ausencia dunha inmigración suficiente, é incapaz de repoñer con mozos os postos que deixan vacantes os que se xubilan.

Galicia (IGE)	1975	1981	1986	1991	1996	1998	1999
% Pobl. <20 años	31,70	31,15	28,51	26,21	22,19	20,42	19,64
% Pobl. 20-64 años	55,84	55,41	56,86	57,47	59,48	60,27	60,57
% Pobl. >64 años	12,46	13,44	14,62	16,32	18,33	19,31	19,79
Edad media	35,35	35,98	37,52	38,99	40,85	41,64	41,92

O sistema político galego

A consolidación gradual da autonomía tivo, no plano político, tres efectos maiores. O primeiro foi a creación dunha identidade política galega, asumida pola maioría da sociedade; a identidade dual galego-española ocupa o primeiro posto seguida por unha identidade nacional galega non separatista.

O segundo efecto foi a formación dun subsistema de partidos específico, no que se combinan as formacións estatais coas exclusivamente galegas. O centro-dereita de referente español representado polo actual Partido Popular soubo incorporar ao seu discurso certas doses de galeguismo. Isto permitiulle inhibir o rexurdimento dun nacionalismo de centro e ocupar case todo o seu potencial espazo electoral, de xeito que a meirande parte dos votantes da Coalición Galega dos anos oitenta lles prestaron despois o seu apoio aos populares. A segunda forza è o centro-esquerda estatal encarnado no PSdG-PSOE. A terceira forza è o nacionalismo galego: a súa división en dúas opcións (Bloque e Esquerda Galega) e a teimosía da primeira en rexeitar o novo sistema político reduciron moito os seus resultados electorais ata os primeiros anos noventa. Pero a aceptación final das regras do xogo político, a moderación da súa mensaxe e o proceso de unificación de todos no BNG impulsaron un rápido ascenso que o levou a ser a segunda forza do Parlamento galego, a recuperar a presenza nas Cortes de Madrid e mesmo a conseguir un deputado europeo.

O terceiro feito que hai que salientar é a hexemonía da dereita, que gobernou o país durante case toda a democracia, mesmo cunha sucesión de maiorías absolutas, con Xerardo Fernández Albor (1981-1987) e Manuel Fraga (1990-2005) como cabezas do PP galego, e sen máis interrupción que o goberno socialista de Fernando González Laxe en 1987-1989, froito dunha moción de censura a un debilitado Fernández Albor, e do de Emilio Pérez Touriño entre 2005 e 2009, que trataron a reforma do Estatuto.

Nas eleccións que tiveron lugar o 1 de marzo de 2009, a vitoria de Alberto Núñez Feijoo por maioría supón a volta ao poder do Partido Popular, se ben cun certo grao de renovación xeracional, despois dunha campaña electoral agresiva e chea de ataques persoais.

6. O papel de España no contexto internacional. Problemas e perspectivas actuais

Desde os inicios da transición a diplomacia española orientouse cara a normalización das relacións exteriores, tratando de superar as limitacións da época franquista e buscando a súa participación activa nas institucións internacionais con peso semellante ao das potencias medias do seu entorno.

A UCD logrou o consenso básico coas outras forzas parlamentarias na súa política exterior. En 1977 fixou nun debate parlamentario as prioridades da diplomacia española; estes foron algúns dos seus obxectivos:

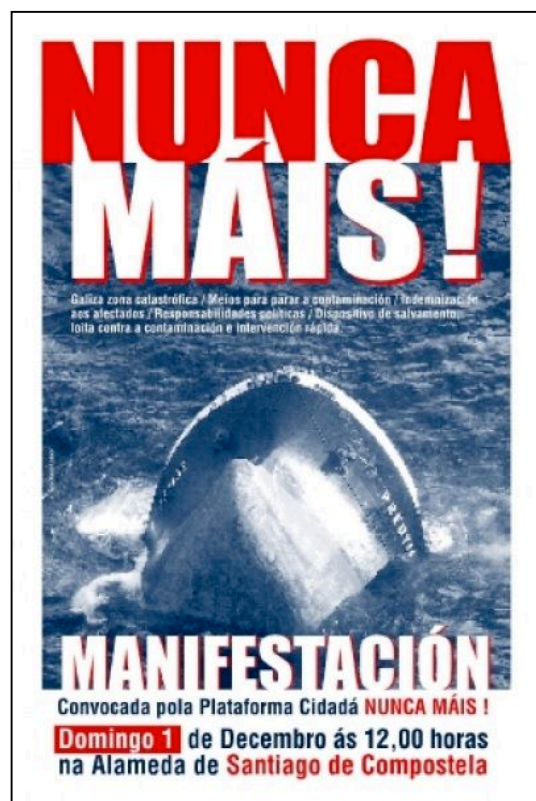
- Establecemento de relacións diplomáticas con todos os países do mundo.
- Integración nas Comunidades Europeas e nas demais institucións europeas.
- Desenvolver a relación de amizade e cooperación e a súa contribución a sistema defensivo occidental cos Estados Unidos, sobre a base da necesaria equidade.
- Apertura dun debate parlamentario para examinar a posible inserción de España na Alianza Atlántica.
- Restaurar a integridade territorial no caso de Gibraltar.
- Revisión do Concordato coa Santa Sede

Os puntos de discrepancia maior coas forzas da esquerda centráronse na alianza cos Estados Unidos e na

O Guernika en España. Antonio Suárez. 1981

posibilidade de integrarse na OTAN. O final da *Guerra Fría* e a política de bloques, facilitou a mellora das relacións internacionais. En Europa comezaron a realizarse reunións periódicas para propiciar o desarmamento, o respecto polos dereitos e liberdades e a cooperación. Unha sesión destas conferencias tivo lugar en Madrid (Conferencia de Seguridade e Cooperación en Europa) como mostra do respaldo internacional á nova democracia española que pouco a pouco ía adquirindo certo protagonismo internacional, aínda que as sesións coincidiron no tempo co intento de golpe de estado de Tejero, o 23-F de 1981.

Manifestación de Nunca Máis. 2002

membros da CEE. A ampla vitoria socialista de 1982 facilitou máis as cousas e finalmente produciase a adhesión de España, xunto á de Portugal o 1 de xaneiro de 1986. As maiores dificultades estribaron nos

problemas de financiamento (España ao posuír unha renda media inferior á dos outros países comunitarios convertíase en candidata a ser perceptora neta de axudas) e na política agraria, aceptando serias limitacións nalgúns sectores (por exemplo, no lácteo) e un logo período transitorio de dez anos para outros (pesca,etc.) ou para a plena incorporación aos organismos comunitarios.

A incorporación á Unión Europea foi sentida por gran parte da poboación española como a culminación e definitivo asentamento dun sistema político democrático, de aí o amplo respaldo das forzas políticas e da sociedade e mesmo a aceptación sen protestas dos programas de axuste emprendidos.

A participación de España na Unión Europea representou un gran fito na proxección internacional do noso país. A integración económica, logo dun primeiro período de dificultades de adaptación, paliadas polo efecto positivo dos Fondos de Cohesión, significou un grande impulso ao crecemento económico de España, que nos últimos vinte anos conseguiu colocarse entre os países máis avanzados

As relacións con Latinoamérica foron durante o franquismo obxecto de declaracións retóricas, pero de escasos resultados prácticos. Nos últimos anos, coa incorporación de España á Unión Europea, a cooperación económica adquire maior presenza (con investimentos españois en sectores produtivos clave como as telecomunicacións), e abre perspectivas esperanzadoras para España como intermediaria entre ese continente e Europa.

A cooperación ao desenvolvemento desta zona do mundo è un elemento importante da política exterior española. Para afianzar os vínculos políticos e avanzar cara a unha comunidade de nacións desenvóléronse os chamados Cumios Iberoamericanos, o primeiro dos cales tivo lugar en México en 1991.

Na outra área de interese xeoestratéxico para España, o Mediterráneo, España tamén continuou a súa cooperación económica coa maioría dos países da zona; a súa política de amizade coa países árabes, ao tempo que con Israel fixo posible as negociacións entre palestinos e israelís na Conferencia de Paz de Madrid, que culminou posteriormente nos Estados Unidos co recoñecemento dunha autonomía palestina sobre territorios de Cisjordania.

Tamén España propiciou as relacións entre ambas beiras do mar: a primeira Conferencia do Mediterráneo tivo lugar en 1995 e no ano 2008, Barcelona foi nomeada sede do secretariado da Unión polo Mediterráneo.

Manifestación contra a crise económica de 1973

GALERÍA DE IMAXES DA TRANSICIÓN

Soledad Becerril, primeira ministra desde a República. Jonquera, 1981

Manifestación de traballadores de Ascón en Vigo, Delmi Álvarez 1985

